

Ett på JO:s initiativ upptaget ärende angående brister i handläggningen av ett ärende om godmanskap

---

I ett beslut den 5 april 2002 anförde *JO Pennlöv* följande.

Initiativet

AA drabbades 1976 av en olyckshändelse. Med anledning av de svårigheter olyckan medförde anordnades 1983 på hans egen begäran godmanskap för honom. Överförmyndaren i Västerås har numera tillsyn över godmanskapet.

Vid min inspektion av Överförmyndaren i Västerås den 20 november 2001 noterades följande vid granskningen av akten rörande godmanskap för AA.

Den 19 januari 2000 godkände överförmyndaren på begäran av den dåvarande gode mannen, AA:s mor, att AA skulle få köpa två bostadsrätter, varav den ena skulle bebos av hans mor, som hade daglig tillsyn över honom, och den andra av honom själv. Det framgick emellertid inte av akten huruvida överförmyndaren inför sitt beslut hade inhämtat AA:s inställning till köpet av bostadsrätterna eller varför hon inte gjort det.

Det senaste bytet av god man för AA skedde den 8 mars 2000. Bytet skedde på grund av att modern önskade bli entledigad. Till ny god man förordnades AA:s bror. Av akten framgick dock inte huruvida AA i enlighet med 11 kap. 21 § tredje stycket föräldrabalken hade beretts tillfälle att yttra sig över bytet eller varför han inte kunnat höras.

I den avgående gode mannens sluträkning daterad den 7 mars 2000, liksom i årsräkningen för 1999, hade den gode mannens underskrift – uppenbarligen efter avgivandet – kompletterats av överförmyndaren genom tillägg av orden ”på heder och samvete”. Räkningarna hade, enligt vad som antecknats, godkänts utan anmärkning. Dock hade i rutan avsedd för anmärkning från överförmyndarens sida antecknats att överförmyndaren fyllt i ”på heder och samvete”.

Årsräkningen för år 2000 hade inte heller undertecknats på heder och samvete. Den hade – såvitt framgår av akten – återsänts i original till den gode mannen för underskrift med sådan försäkran.

Med anledning av vad som framkommit beslutade jag att i ett särskilt ärende utreda överförmyndarens handläggning av godmansärendet i de här berörda delarna.

Utredningen

Överförmyndaren i Västerås anmodades att yttra sig över en promemoria, som innehöll det som redogjorts för ovan.

I sitt svar anförde överförmyndaren BB följande.

Mitt yttrande har begärts av er med hänvisning till en vid remisshandlingen fogad PM daterad 2002-01-10. Jag har bett nuvarande gode mannen att yttra sig över de frågor som ställs, vilket han gjort i skrivelse 01-28, som bifogas (utelämnad här). Som framgår av dennes skrivelse har huvudmannen själv signerat köpehandlingar beträffande bostadsrätterna. Byte av god man har skett inom familjen något som huvudmannen hade kännedom om. Ytterligare kommunikation ansåg jag inte vara av nöden. Vad gäller bristen på försäkran i avgående gode mannens sluträkning resp. nye gode mannens årsräkning för år 2000 har den senare också lämnat en förklaring härtill. Bristen i sluträkningen upptäcktes av mig vid inlämnandet, varför jag bad gode mannen att besöka mig för att komplettera räkningen. Så skedde också genom den tillskrift som framgår av sluträkningen. Årsräkningen för år 2000 har på samma sätt kompletterats i efterhand.

Med anledning av – som JO fann det – vissa otydligheter i remissvaret anmodades överförmyndaren genom förnyad remiss att besvara följande frågor.

1. Kände överförmyndaren *vid sitt beslut den 19 januari 2000* att ge AA tillstånd att köpa två bostadsrätter till huruvida AA hade samtyckt till detta?
2. Skall överförmyndarens svar på frågan varför AA inte hörts i frågan om byte av god man uppfattas som att överförmyndaren *visste* att AA var medveten om det förestående bytet och inte hade något att erinra mot det, eller som att AA inte behövde höras eftersom den tillträdande gode mannen var en honom närstående?
3. *Vem* har kompletterat sluträkningen daterad den 7 mars 2000 och årsräkningen för 1999, överförmyndaren eller den gode mannen?

Överförmyndaren besvarade frågorna på följande sätt.

1. Mitt beslut 2000-01-19 föregicks av ett sammanträffande med dåvarande gode mannen (modern), som uppgav att det var sonens bestämda vilja att få bo så nära vattnet som möjligt. Så hade han bott i Kalmar tidigare. De enda lägenheterna i Västerås som motsvarade det kravet var de aktuella.
2. Med hänsyn till de upplysningar som modern lämnat, visste jag att AA var medveten om det förestående bytet och inte hade någon erinran.
3. Texten ”på heder och samvete” tillfogades av en handläggare på mitt kansli efter samtal med gode mannen.

Bedömning

Inledningsvis vill jag anföra följande.

Enligt föräldrabalkens regler skall en god man omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde, bl.a. genom att se till att den enskildes medel används för dennes nytta. Anledningen till att jag

har tagit upp detta ärende är dock inte att jag på något sätt ifrågasätter lämpligheten i någon av de aktuella gode männens agerande gentemot sin huvudman. JO har nämligen inte tillsyn över gode män. Min tillsyn begränsar sig till att kontrollera huruvida överförmyndaren har utövat sin i lag ålagda tillsyn över de gode männen. I den ingår bl.a. att granska årsräkningar och att se till att ha ett tillräckligt gott underlag inför beslut om samtycke till vissa förvaltningsåtgärder. Mot bakgrund av det nu anförda förefaller det ytterst märkligt och dessutom onödigt att överförmyndaren vid den första anmodan att yttra sig i sin tur anmodade den gode mannen att besvara frågeställningarna i remissen och tillställde mig dennes svar. Det framstår dessutom som olyckligt eftersom den gode mannen uppenbarligen uppfattade förfarandet som att det i remissen riktades kritik mot hans och den tidigare gode mannens sätt att sköta godmanskapet.

Frågan om AA borde ha beretts tillfälle att yttra sig över bytet av god man

Ett ärende om byte av en god man är egentligen två ärenden som företas till gemensam handläggning, dels ett entledigande av den avgående gode mannen, dels ett förordnande av en ny god man. Vid byte av god man måste därför iaktas såväl de regler som gäller vid entledigande som vid förordnande av god man. Vid förordnande av god man gäller enligt 11 kap. 16 § första stycket föräldrabalken att den enskilde skall ges tillfälle att yttra sig, om det kan ske. Något utrymme för att underlåta att bereda huvudmannen tillfälle att yttra sig i de fall det kan ske förefaller inte finnas.

Såvitt framgår av överförmyndarens akt finns det ingenting som ger vid handen – tvärtom – att AA inte skulle kunna beredas tillfälle att yttra sig. Av utredningen har framgått att överförmyndaren trots det inte beredde AA tillfälle att yttra sig, utan utgick ifrån att han inte hade något emot det föreslagna bytet av god man på grund av de uppgifter som hon inhämtat av den avgående gode mannen, modern. Ett sådant förfarande står enligt min mening inte i överensstämmelse med lagstiftningen.

Frågan om överförmyndaren borde ha berett AA tillfälle att yttra sig över om samtycke skulle lämnas till förvärv av två bostadsrätter

I 16 kap. 9 § föräldrabalken anges att innan överförmyndaren tar ställning till om samtycke skall lämnas till en förvaltningsåtgärd av större vikt, skall huvudmannen samt dennes make eller sambo och närmaste släktingar beredas tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan avsevärd tidsförlust. Till förvaltningsåtgärd av större vikt hör bl.a. överlåtelse av fast egendom o.d. (jfr prop. 1993/94:251 s. 283).

Genom utredningen har framgått att överförmyndaren inför beslutet att lämna samtycke till AA:s köp av de två bostadsrätterna hade sammanträffat med den dåvarande gode mannen, modern, som hade uppgivit att det var sonens bestämda vilja att förvärva de aktuella bostadsrätterna. Överförmyndaren har uppenbarligen även i detta sammanhang förlitat sig på en andrahandsuppgift om huvudmannens inställning från den gode mannen och därför underlåtit att bereda denne tillfälle att yttra sig. Inte heller förefaller överförmyndaren ha övervägt att bereda AA:s syskon tillfälle att yttra sig över förvärvet. Att underlåtenheten att kommunicera frågan skulle ha berott på tidsbrist har inte påståtts från överförmyndarens sida. Snarast

framstår det som om överförmyndaren inte känner till föräldrabalkens regler i det här aktuella avseendet.

Det som överförmyndaren vidare har hänvisat till i remissvaret – att AA själv skrivit på upplåtelsehandlingarna avseende bostadsrätterna – visar i och för sig att han samtyckte till förvärvet. Det förhållandet saknar dock helt relevans för bedömningen av om överförmyndaren inför sitt beslut att lämna samtycke till bostadsrättsförvärvet har iakttagit föräldrabalkens regler om kommunikationsskyldighet i vissa frågor.

Som framgått ovan har överförmyndaren underlåtit att bereda huvudmannen tillfälle att yttra sig i vad som måste anses vara ytterst viktiga frågor för den enskilde, nämligen valet av god man och boende samt en större kapitalinvestering. Skälet till underlåtenheten har uppenbarligen varit att överförmyndaren ansett att den gode mannens, i detta fall en närstående, uppgifter om huvudmannens inställning kunde tas för goda. Det är sannolikt ofta en riktig bedömning. Överförmyndaren får likväl inte göra sådana antaganden om den enskildes inställning i de fall då lagen uttryckligen föreskriver att denne skall beredas tillfälle att yttra sig. Den enda situation i vilken en överförmyndare kan underlåta att formligen bereda en huvudman tillfälle att yttra sig i de fall då lagen föreskriver att så skall ske torde vara om huvudmannen muntligen eller skriftligen personligen redan framfört sin åsikt i saken i samband med att frågan väcktes.

Jag vill i detta sammanhang understryka följande. Regler om skyldighet att bereda huvudmannen tillfälle att yttra sig syftar till att skydda den enskilde. Att iakttä dem utgör därför en huvudbeståndsdel i överförmyndarens tillsynsskyldighet och i realiteten en av ganska få faktiska möjligheter för överförmyndaren att utöva tillsyn över att en god man handlar för sin huvudmans bästa. Jag ser därför allvarligt på överförmyndarens okunskap och nonchalans i nämnda avseende.

Frågan om möjligheten att efter avgivandet av en årsräkning komplettera densamma med orden ”på heder och samvete” m.m.

Enligt 14 kap. 1, 15 och 18 §§ föräldrabalken skall gode mäns förteckningar, årsräkningar och sluträkningar avges på heder och samvete. Det betyder att de skall skrivas under av den som avger den på heder och samvete. Att så skett har betydelse för ett eventuellt framtida utkrävande av straffansvar av en god man.

Mot bakgrund av att ovan nämnda redovisningar skall skrivas under på heder och samvete torde möjligheten att i efterhand komplettera med ett sådant intygande vara förenat med vissa komplikationer. Enligt min mening torde det, om en redovisning har avgivits utan sådan försäkran, vara möjligt att komplettera den i det avseendet endast under förutsättning att handlingen därefter undertecknas på nytt. Det får då betraktas som att redovisningen avgivits på nytt, denna gång på heder och samvete. Ett sådant förfarande har tillämpats i förevarande ärende såvitt avser årsräkningen för år 2000, mer om detta nedan. Att däremot *någon annan* än den som avgivit en redovisning skulle kunna komplettera densamma å dennes vägnar genom att efter undertecknandet påteckna orden ”på heder och samvete” är mig helt främmande.

Överförmyndarens åtgärder med redovisningarna ligger med det ovan anlagda synsättet utanför hennes behörighet. De kompletteringar hon har gjort är enligt min mening helt enkelt inte den typen av justeringar en överförmyndare kan göra. Som jag ser det har åtgärderna inte heller haft den avsedda effekten, dvs. nämnda räkningar har inte genom överförmyndarens skriftliga kompletteringar blivit att betrakta som avgivna på heder och samvete. Av det skälet borde överförmyndaren självfallet inte heller ha godkänt räkningarna, vare sig före eller efter sina egna åtgärder.

Av utredningen har framgått att årsräkningen för år 2000 återsändes i original för att kompletteras av den gode mannen eller, i enlighet med vad som nyss anförts, avges på nytt. En myndighet bör emellertid inte avhända sig ingivna originalhandlingar. Ett alternativ hade kunnat vara att skicka en kopia av den ingivna räkningen till den gode mannen för nytt undertecknande.